

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 08.12.20

Folkebibliotek

Et bibliotek er en institusjon som med utgangspunkt i organiserte samlinger av dokumenter initierer sosiale prosesser knyttet til kunnskapsdeling, læring og kulturformidling (professor Ragnar Audunsons definisjon). Bibliotekene skal organisere dokumenter, låne ut dokumenter og formidle kunnskap, dvs. hindre kaos og lukkethet i kunnskapsuniverset.

Bibliotekarenes oppgave er å forvalte, finne fram og formidle. Bøker og andre medier (analoge og digitale dokumenter) må kjøpes inn, organiseres, bevares og formidles. Samlingen i et folkebibliotek bør romme et stort mangfold av kulturelle ytringer – enten det er bøker, filmer, tegneserier eller andre medier – ytringer som går både i bredden og dybden. Folkebibliotekene skal gi tilgang til litteratur som har kort “levetid” på det kommersielle markedet og deretter ikke kan framskaffes der.

Bibliotekarene “assist people in finding information and using it effectively in their personal and professional lives. They must have knowledge of a wide variety of scholarly and public information sources, and follow trends related to publishing, computers, and the media to effectively oversee the selection and organization of library materials. Librarians manage staff and develop and direct information programs and systems for the public, to ensure information is being organized to meet the needs of users.” (Rubin 2000 s. 465)

“There are generally three aspects of library work – user services, technical services, and administrative services.” (Rubin 2000 s. 465) Det er “three basic functions of librarians: classification of knowledge to organize it, indexing recorded knowledge so that that knowledge can be accessed, and understanding the formal and informal organization of various bodies of knowledge. Librarianship is engaged in a metascience that attempts to understand not one body of knowledge, but the organization of many bodies of knowledge and their interrelationship.” (Rubin 2000 s. 378)

Det er et ideal at en boksamling i et folkebibliotek skal være relativt “balansert”: “A library collection containing materials that present the full range of opinion on controversial issues and sensitive topics, for example, the “for” and “against” positions on legalized abortion, or religious books representing a variety of faiths.

Although it is an elusive goal, balance is particularly important in developing public library collections that must meet the information needs and reflect the reading tastes of a wide range of patrons.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

“Information science” er grunnlaget for mye av arbeidet i biblioteket. Dette er en vitenskap som “investigates the properties and behavior of information, the forces governing the flow of information, and the means of processing information for optimum accessibility and usability. The processes include the origination [dvs. det å skape], dissemination, collection, organization, storage, retrieval, interpretation, and use of information. The fields is derived from or related to mathematics, logic, linguistics, psychology, computer technology, operations research, the graphic arts, communications, library science, management, and some other fields.” (Rubin 2000 s. 19)

“Librarians in user services, such as reference and children’s librarians, work with the public to help them find the information they need. This may involve analyzing users’ needs to determine what information is appropriate, and searching for, acquiring, and providing the information. [...] In small libraries or information centers, librarians generally handle all aspects of the work. They read book reviews, publishers’ announcements, and catalogues to keep up with current literature and other available resources [...]. Librarians prepare new materials for use by classifying them by subject matter, and describe books and other library materials in a way that users can easily *find* them. [...] In addition, they coordinate programs such as storytelling for children, and literacy skills and book talks for adults; publicize services; provide reference help” (Rubin 2000 s. 465-466).

For å stimulere barn og ungdoms fantasi og bidra til leselyst har noen barne- og ungdomsavdelinger innredet bibliotekrommet etter et tema. I folkebiblioteket i den tyske byen Hammelburg var temaet i 2009 “skog”, bl.a. med en jegerhytte og hjortegevir på veggen (Keller-Loibl 2009 s. 78). I et bibliotek i Budapest ble det innredet et “dragebibliotek” (s. 78). Barn kan bli spurt om råd, og delta aktivt i innredningen (s. 78).

Fra midten av 1980-tallet fram til 2011 ble folkebibliotekene i Frankrike utvidet med 2,5 millioner kvadratmeter (Arot, Bertrand, m.fl. 2011 s. 86).

Ifølge den norske loven lov om folkebibliotek (vedtatt i 1985) skal folkebibliotekene “fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet”. I 2013 kom disse formuleringene i lovens §1: “Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som

bor i landet. Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.”

“[D]e tider [er forbi] da bibliotekene ikke fikk lov til å sette fram nye bøker før de hadde vært på markedet i tre måneder – en karanteneordning som skulle sikre at bokhandlerne fikk solgt en del bøker før bibliotekene begynte å konkurrere. Dette ble opphevet en gang på 50-tallet.” (*Bibliotekforum* nr. 9 i 2008 s. 25)

Tradisjonelt har folkeopplysningstanken stått sterk innen biblioteksektoren. Sammen med grunnskolen har folkebibliotekene i Norge gitt befolkningen offentlig finansiert tilgang til nyttig og lærerikt lesestoff. I tillegg har bibliotekene hatt store mengder underholdende litteratur og vært et sosialt møtested i byer og lokalsamfunn. I dag er det vanlig at folkebibliotek i Norge også låner ut filmer, tegneserier, brettspill m.m.

Folk kan komme til folkebiblioteket med tittel-interesse (dvs. for å finne en bestemt bok), tema-interesse (for å undersøke hva som fins innen et emne) eller fri interesse (åpen for det uoppdagete) (Busse, Ernestus og Plassmann 1983 s. 173-174). Bibliotekets lokaler kan fungere som sosial møteplass, jobbsøkesentral, leksehjelp-base. Brukerne kan lese dagens aviser, hører på foredrag, spille sjakk, ha konkurranser i dataspill m.m. Noe av virksomheten foregår dessuten utenfor bibliotekets lokaler.

Det britiske prosjektet “Bookstart – books for babies” gikk ut på å gi et par gratis barnebøker og informasjonsmateriell om biblioteket og høytlesing til alle mødre som kom på landets helsestasjoner med sine babyer (Keller-Loibl 2009 s. 146). Informasjonsmaterialet ble skrevet på 14 ulike språk for å nå alle mødre.

I antikkens Roma fantes det i tillegg til tallrike private bibliotek også bibliotek som ikke var rent private. Julius Cæsar beordret opprettingen av et bibliotek etter modell av det i Alexandria (Bouquiaux-Simon 2004 s. 40). Det var Asinius Pollion (kjent også som en av dikteren Vergils beskyttere) som organiserte byggingen av dette biblioteket i år 39 f.Kr. Omtrent år 100 e.Kr. fikk den romerske keiseren Trajan oppkalt et bibliotek på etter seg, og en liten del av dette biblioteket kan fortsatt ses i dag. Biblioteket var delt i en greskspråklig og en latinspråklig del som lå på hver sin side av Trajansøylen (s. 40). På slutten av 300-tallet e.Kr. skal Roma ha hatt 28 “offentlige” bibliotek (s. 40).

Det første offentlige bibliotek i moderne tid ble grunnlagt av Cosimo de Medici i Firenze i år 1444 (Faulstich 1996 s. 13). “The world’s first public library was opened in Florence in Italy in 1444.” (Clark 1987 s. 28) Det franske Mazarinebiblioteket i Paris ble tilgjengelig for offentligheten på 1600-tallet og regnes av noen som det første folkebiblioteket (<http://babel.revues.org/1965>; lesedato 10.04.15). “Reopened in 1689, the Mazarine Library continued to operate throughout the Revolution because it was public, while the college itself was closed

down. Its librarian, Abbé Gaspard Michel, called Leblond, worked hard to channel books confiscated during the Revolution into the library's collections.” (<http://www.bibliotheque-mazarine.fr/en/about/history>; lesedato 04.09.15)

Den russiske tsaren Peter den store innvidde i 1724 “Offentlig W. A. Kiprianow-folkebiblioteket” der alle kunne låne bøker gratis og bøkene var katalogisert etter “alfabet med tall” og derfor lette å finne i samlingen (Jammers, Pforte og Sühlo 2002 s. 143).

På slutten av 1800-tallet patruljerte politimenn i parisiske bibliotek og prøvde å hindre sammenstimling av folk (Quinsat 1990 s. 391). Myndighetene fryktet sosial og politisk bevisstgjøring som kunne virke samfunnsomstyrtende.

Deweysystemet er oppkalt etter amerikaneren Melvil Dewey, som lanserte sitt system for organisering av faglige dokumenter i 1873. Senere har systemet blitt revidert og utvidet. Systemet er basert på en inndeling av all menneskelig viten i 10 grupper av dokumenter:

- 000 Generelle skrifter, bl.a. referanseverk
- 100 Filosofi, psykologi og beslektete fagområder
- 200 Religion
- 300 Samfunnsfaglige verk
- 400 Språkkunnskap/språkvitenskap
- 500 Naturvitenskap og matematikk
- 600 Medisin, teknologi og anvendt vitenskap
- 700 Kunst og fritidsaktiviteter
- 800 Litteraturhistorie, litteraturteori, litterære essay m.m.
- 900 Historie, biografi, geografi

Skjønnlitteraturen ordnes vanligvis på forfatternavn (ikke klassifisert innen Dewey). Antologier blir alfabetisert etter tittelen på verket.

Hver av de hovedgruppene kan deles i 10 undergrupper, og hver av disse igjen i 10 grupper. I så fall blir det 1000 grupper (000-999). Hvis det brukes ytterligere inndeling, settes punktum etter 3 siffer. For å skille bøker med samme nummer fra hverandre, inkluderer ryggmerkingen på bøkene også en eller flere av de første bokstavene i forfatterens etternavn. Sammenlagt får hver bok (eller hvert eksemplar av ei bok) en såkalt “hyllesignatur”.

Melvil Dewey stilte dette kravet til en god bibliotekar: “He must see that his library contains, as far as possible, the best books on the best subjects, regarding carefully the wants of his special community. Then, having the best books, he must create among his people, his pupils, a desire to read those books. He must put every facility in the way of readers, so that they shall be led on from good to better ... Such a librarian will find enough who are ready to put themselves under his

influence and direction, and, if competent and enthusiastic, he may soon largely shape the reading, and through it the thought, of his whole community” (Dewey sitert fra Rubin 2000 s. 357).

Den tyske bibliotekaren og litteraturhistorikeren Erwin Ackerknecht mente at folkebibliotek burde ha trivallitteratur i samlingene sine fordi slike verk har “kulturell overgangsverdi” (sitert fra Busse, Ernestus og Plassmann 1983 s. 36). Fra den lettleste og klisjéaktige litteraturen ville mange finne veien til kvalitativt bedre lesestoff. Det har gjennom årtier vært mye diskusjon om biblioteket skal ha lettlest “kioskklitteratur” i hyllene (eventuelt bare hvis folk etterspør det). Tanken er ofte at den lettleste litteraturen skal fungere som “agn” (“book bait”) som skal lokke folk inn og få dem til å oppdage at det finnes bedre lesestoff i bibliotekets boksamling. Tilsvarende kan innkjøp av tegneserier, dataspill osv. fungere som agn.

Folk kan foreslå bøker innkjøpt. Det har også blitt gjennomført prosjekter der brukere vurderer hva som er godt nok eller egnet til å bli innkjøpt. Folkebiblioteket i Leipzig i Tyskland har gjennomført prosjektet “SpieLEtester”, der ungdommer vurderte utvalgte dataspills kvalitet (Keller-Loibl 2009 s. 130).

“The most important development in the nineteenth-century literary world was the invention of an entirely new kind of library – the municipal library, whose collection was freely available to all the citizens of a community. This event occurred simultaneously at midcentury in the United States and Britain and a decade later in France. Prior to the 1850s the phrase “public library” meant a library that was a private library available to a few but not to all; after 1850 it came to mean a library financially supported by taxation whose book collection was available free of charge. In general it was the increasing desire for information, particularly information for self-improvement, that brought the public library into being, just as it had brought the mechanics and mercantile libraries into being earlier in the century. There can be no doubt that the economic crisis of 1847-1848, following so soon after that of 1837-1842, triggered the legislative action in Massachusetts (1848 and 1851), in New Hampshire (1849), and in Great Britain (1850) that authorized the use of tax money to support public libraries. The same kind of need that caused the establishment of public libraries propelled the soaring use of them during the Great Depression of the 1930s.” (Kilgour 1998 s. 130)

“The public library in Manchester, England, opened in 1852, and that in Boston, Massachusetts, in 1854. Four years later, when it possessed 100,000 volumes, the Boston Library moved into its own building. Two decades later it had nearly 300,000 volumes and was circulating more than a million volumes a year – more than three books per inhabitant per year. At the century’s end it had more than a million volumes. This growth of a million volumes in a half century exemplifies the remarkable new market for books that came into being in just the last half of the century. The vast majority of the library users who borrowed those million volumes

yearly were unable themselves to purchase the books they used.” (Kilgour 1998 s. 130)

“Britain and the United States were in the forefront of developing municipal and academic librarianship and furthering its professionalism and education. The American Library Association was founded in 1876, and, Great Britain’s Library Association was founded in the following year. Melvil Dewey established the world’s first university library school at Columbia University in New York City in 1887. He transferred the school to Albany two years later because the Columbia trustees would not permit him to teach women students; seventeen of his first class of twenty had been women.” (Kilgour 1998 s. 131)

“France and Germany achieved networks of municipal libraries; however, German libraries suffered two disasters. First, the Nazi government after 1933 exercised control and censorship of public libraries: acquisition of foreign books by Jews was prohibited, and “communist” authors’ books were removed and often burned. Subsequently a half-dozen years of air raids destroyed and severely damaged many German libraries. In Italy and Spain library service had not advanced as far as it had in northern Europe by 1940; at that time only 3 percent of Spanish municipalities had public library service.” (Kilgour 1998 s. 131)

I Norge fantes det i 2009 ca. 800 folkebibliotek (inkludert filialer) med ca. 2500 stillinger. Utlånet var på ca. 24 millioner “enheter”. Bruk av bibliotek måles bl.a. ved den såkalte omløpshastigheten for bøker, som er utlånet delt på bokbestanden.

“Nå har den vesle kommunen Dyrøy i Troms fått 130 000 kroner i støtte fra ABM-utvikling til å prøve ut selvbetjent bibliotek. Biblioteket gir ut nøkkel til kommunens innbyggere over 15 år, slik at de kan låne bøker døgnet rundt, også utenfor bibliotekets bemannede åpningstider. [...] Bibliotekarforbundet [stiller seg] i utgangspunktet ikke [...] negativ til boksbibliotek – ved T-banestasjoner og lignende – eller bibliotek i butikk.” (*Aftenposten* 2. mai 2010 s. 19)

“Når du krysser den nye gangbroen over Drammenselva, møter du hjertet i byens kulturliv. [På Drammensbiblioteket] kan folk låne bøker, lesebrett og ebøker, gitar, CDer, DVDer og dataspill. Her arrangeres barneteater, bokseturneringer på Wii, konserter, møter for motorsykkelenusiaster, akademiske lunsjer. Det er matkurs, advokathjelp, folkemøter, forfattermøter og debatter om ordførervalg og sykehuslokalisering. Her er vampyrkvelder, tegneseriekvelder og Harry Potterkvelder. Det er spill for eldre, og PC med Internett og opplæring – alt gratis. Og det er folksomt, 1800 personer er innom i løpet av en hektisk dag. - Det er nærmest en folkevandring her i helgene, derfor har vi deler av året åpent også på søndagene. [...] - Vi er det eneste sambiblioteket i Norge hvor folke-, fylkes- og høyskolebiblioteket fremstår med ett ansikt mot publikum, sier Anne Stenhammer, leder for høyskolebiblioteket i Drammen. Det betyr blant annet at alle, ikke bare studentene, kan låne fagbøker fra høyskolen, også bøker og tidsskrifter elektronisk.

Halvparten av lånene fra høyskolebiblioteket går til folk som ikke er studenter. - Vi bygger demokratiet og bringer kunnskap ut til alle” (*A-magasinet* 6. januar 2012 s. 15).

“Kombinasjonen av lyttekvelder, konsertserier, debatter og foredrag skal bygge opp under bruken av musikkksamlingen ved norske folkebibliotek. [...] Siren Steen har vært avdelingsleder for musikkavdelingen i Bergen siden 1992. I løpet av den samme drøye tjueårsperioden har bruken av samlingen endret seg kraftig: Avdelingslederen anslår for eksempel at CD-utlånet i avdelingen, som i 2004 var på rundt 200.000, i dag ligger på ca. 50.000. Musikkavdelingen har vært en gullkalv-avdeling på biblioteket, både når det gjelder skryt og utlånstall. Men allerede i 2004 begynte vi å se at det fysiske utlånet falt. Utlånet har gått radig nedover siden, sier Steen. Forskjellen i lyttevaner har også ført til at utvalget i musikkavdelingen er bygget opp på andre måter. - Vi har endret samlingen fra å ha et enormt utvalg av utenlandsk pop og rock til å komme mer inn på smalere sjangre og lokal musikk. [...] Bør for eksempel noter og plater plasseres i bakgrunnen og de fysiske samlingene skjæres inn til beinet? Eller ligger bibliotekenes ansvar nettopp i å formidle det materialet som blir oversatt, når vi tar i bruk digitale nyvinninger og velger nye formater? [...]

Fakta om musikkavdelingen Bergen Offentlige Bibliotek:

- Avdelingen ligger i Hovedbiblioteket, som ble bygget i 1917. Bergen Offentlige Bibliotek er Norges nest største folkebibliotek etter Deichmanske i Oslo.

Musikkavdelingen har åtte og en halv stilling.

- Har over 30 000 ulike titler på CD, i tillegg til flere tusen LP-plater.

- Tilbyr utlån av noter fra Norges største samling i folkebibliotek, samt innlån fra både fag- og folkebibliotek andre steder i landet. Har noter for alle instrumenter og ensembler, innen alle sjangre, fra pop/rock til samtidsmusikk. Det var Edvard Griegs testamentariske gave til Bergen Off. Bibliotek som inspirerte til å starte noteutlån.

- Tilbyr også biografier, musikkteori, lærebøker og musikkrelatert skjønnlitteratur, samt et femtitalls musikktidsskrifter. I tillegg kommer en stor samling VHS/DVD-er.

- Avdelingen har også en lokal musikkamling som ikke er til utlån, men som kan lyttes til på biblioteket. [...]

Norske musikkbibliotek står overfor en vanskelig floke: Hvordan videreføre en musikkamling i formater som færre lånere etterspør? I Bergen forsøker musikkavdelingen å øke antallet arrangementer for å bøte på fallende utlånstall. Vårprogrammet gir en indikasjon på bredden musikkavdelingen forsøker å etterstrebe: Det arrangeres egne konsertserier, lyttekvelder, kurs, foredrag og diskusjoner om pop og politikk.” (<http://www.ballade.no/sak/onsker-lyd-og-liv-pa-biblioteket/>; lesedato 25.08.14)

I 2006 ønsket den amerikanske ambassaden i Norge “å opprette et såkalt *American corner* på Sølvberget bibliotek i Stavanger. Dette er noe amerikanerne begynte med under den kalde krigen, og det finnes “amerikanske hjørner” på hundrevis av biblioteker rundt omkring i verden. Samarbeidsbibliotekene får bokgaver av amerikansk litteratur og abonnementer på amerikanske tidsskrifter. Mange mente en slik bokgave ville gjøre biblioteket til en brikke i amerikanernes diplomati. Men Sølvberget takket ja til tilbudet. Også biblioteket i Kirkenes har takket ja. Vi ringer bibliotekssjefen i Kirkenes, Dagfinn Gjerde, for å høre om de fortsatt har et amerikansk hjørne. - Jada. Og så har vi et russisk hjørne. [...] De står på hver sin side i biblioteket, humrer Gjerde. Han forteller at den russiske ambassaden tilbød biblioteket i Kirkenes et russisk hjørne for mange år siden. Etterhvert fikk amerikanerne øynene opp for dette. Da kom tilbudet om amerikanske bøker også.” (*Klassekampen* 26. august 2016 s. 25)

“Det første mobile biblioteket i historien sies å være kamelbiblioteket til Abdul Kassem Ismail, en persisk storvesir som på 900-tallet reiste rundt i ørkenen med 400 kameler med over 117.000 bøker. Med på følget var ridende bibliotekarere som hadde full oversikt over bøkene på hver kamel. I dag brukes fremdeles kameler, elefanter, esler og lamaer for å spre bøker til avsidesliggende strøk uten bibliotek.” (*Bibliotekforum* nr. 3 i 2014 s. 9)

I det nordlige Colombia drev Luis Soriano i 2011 et omreisende bibliotek sittende på et esel og med et annet esel etter seg, “det omreisende eselbiblioteket *Biblioburro*. [...] [Soriano] klargjør sine to esler, Alfa og Beto, til dagens utflukt. - Frem til 1997 var de gårdsarbeidere, sier Soriano. - Da tok jeg dem ut av jordbruksnæringen og gjorde dem til heltids bibliotekesler. 1997 var året *Biblioburro* startet opp. Den gang med rundt 60 bøker til utlån. Boksamlingen teller nå rundt 6000, og noen av dem stilles denne lørdagsmorgenen opp i den hjemmesnekrede bokhyllen som er festet til den ene pakksadelen. [...] *Biblioburro* lignende prosjekter har dukket opp andre steder også. Ett i byen Cúcuta, et annet i Santa Marta, og ett drives av urbefolkningen i fjellkjeden Sierra Nevada. Ideen har til og med spredd seg til India, Etiopia og Chile, som nylig inviterte Soriano på besøk. [...] I ukedagene er Soriano lærer på La Glorias skole. I helgene besøker han avsidesliggende gårder og landsbyer med Alfa og Beto. [...] Soriano finner frem to hånddukker, og gjennom en slags dukkedialog går han i gang med å undervise barna om organenes funksjoner. [...] Så, sier Soriano, er det tid for å lese selv. Barna løper bort til eslene. De finner hver sin bok og setter seg et skyggefullt sted. Fjorten år gamle Rosa Isela forteller at dagene med *Biblioburro* besøk er gøyale for de er så annerledes, mens ti år gamle Gina- Reyes forteller at hun i det siste har lært foreldrene sine å lese etter selv å ha lært det av Luis. [...] Under en utflukt for noen år siden ble eselbiblioteket overfalt av banditter til hest, midt ute i ødemarken. En redd Soriano fremholdt at han ikke hadde med seg verdisaker. For sikkerhets skyld bandt skurkene bibliotekaren til et tre, før de gjennomgikk pakksalen. Omsettbare verdier var det lite av, men tyvene forlot ikke åstedet tomhendt. Én bok ble stjålet:

Paulo Coelho *Brida*. En roman som handler om den irske jenta Brida, hennes reiser og søken etter visdom.” (*Morgenbladet* 15.–28. april 2011 s. 45 og 47)

“The donkey-drawn book services were a direct response to the community’s demand for library outreach and extension services in rural Zimbabwe. The first cart was launched in Nkayi District in 1995. It was designed by the Rural Libraries and Resources Development Programme and constructed by Mr. Hlabangana, a local smith, who generally specializes in making ordinary carts. To date, the RLRDP operates four ordinary donkey-drawn mobile libraries in Nkayi.” (Eberhart 2006 s. 54)

“Jeg er bibliotekar ved Skedsmo bibliotek og reiser ut hver torsdag med bøker til alle som har vanskelig for å komme seg til biblioteket. Det er et tilbud til de som er syke, funksjonshemmede, psykisk syke og eldre. Dette er en tjeneste som jeg har drevet med i 20 år, og som andre bibliotekarer jobbet med før min tid. [...] Min eldste låner blir i mars 100 år. Hun låner lydbøker da synet er blitt dårligere, og er veldig åpen for nye forfattere. På de 4 bo- og servicesentrene som jeg besøker er det dagsenteret som får et bokdepot, som de bruker til høytlesing og videre utlån til dem som kommer dit. Det er en takknemlig og givende jobb! Det gir livskvalitet og hygge til dem jeg besøker og etter hvert kjenner godt. [...] Det er god helse i hvert besøk. Det er kun jeg som reiser rundt med bøker, og det betyr også mye at det er den samme dama som de kjenner, som kommer hver gang. Det er jo alltid en liten "piff" på besøket når jeg har med meg våre praktikanter fra bibliotekhøgskolen, eller fra ungdomsskolen. Den siste som var med meg på besøk var en elev fra ungdomsskolen som hadde med seg sin Ipad. Interessen var stor, og hun måtte demonstrerte sin nye teknologi for flere av dem. Besøket mellom 16-åringen og de gamle mellom 80 og 99 år var fornøytelig og lærerikt!” (bibliotekar Åslaug Hovde på e-postlista Biblioteknorge, 14.02.12)

“For eitt og eit halvt år sidan byrja biblioteket i Vindafjord med ordninga “Bok i butikk”. Ordninga har blitt godt motteken av lånarane, som nå kan få kva bok dei ønskjer, til ein butikk i grenda si. For sju år sidan blei dei to rogalandskommunane Ølen og Vindafjord slått saman til ein kommune. Etter samanslåinga blei stadig fleire bibliotek lagde ned i dei ni grendene rundt om i kommunen. Til slutt sat kommunen att med eitt bibliotek, i kommunesenteret Ølen. - Det blei ei utfordring for oss korleis vi skulle klare å gi lånarane våre eit tilbod der dei budde. Det var då ideen om prosjektet “Bok i butikk” dukka opp, fortel biblioteksjef Any T. Heggebø til LNK-avisa. Dei byrja å prøve ut ordninga, der lånarane kan tinge den boka dei ønskjer, heime på pc-en eller ved å ringe til biblioteket. Med lånekortet følgjer eit brukarnamn og eit passord. Når lånarane har logga seg på, kan dei leite i biblioteket sin katalog og finne bøkene dei ønskjer. Så tingar dei boka og kan kanskje allereie same dagen ta turen til den lokale Joker-butikken eller Shell-stasjonen og hente ho. - Vi fører statistikk over kor mange bøker som blir tinga og køyrde ut, kor mange som kjem inn via innleveringsboksane, og kor mange som låner bøker gjennom “Bok i butikk”. Vi ser heilt klart ein auke. Det har auka litt om litt, men nå kan eg

sjå at vi har dobla både utlånet og innleveringane i butikk sidan starten, seier biblioteksjefen.” (<http://www.lnk.no/nyhende/2381-dobla-utlanet-med-bok-i-butikk>; lesedato 20.02.12)

I Tyskland, Østerrike, Italia, Hellas og Frankrike foregikk det i 2012 såkalt “bylesing”, f.eks. et på universitetsplassen i Berlin i mai 2012. Biler med bøker, hyller og store puter reiste fra sted til sted, og installerte alt på en offentlig plass. Forbipasserende kunne sette seg i de store putene som lå på bakken, og lese i bøker fra store bokreoler som stod ved siden av. Noen ganger ble bestemte sjangrer profilert utenfor bysentrene, f.eks. krim hvis putene og hyllene stod i kanten av en mørk skog, eller romantisk litteratur i en vakker eng. En liten scene for høytlesing hørte til innretningen. Det ble også innrettet “biblioteller” for folk på reise, med bøker der det var lov å sette personlige “lesetegn” – kommentarer som kan gi mening for de som senere leser i bøkene.

Det tyske prosjektet “Bøker i toget” (“Bücher im Zug”) bestod av egne bibliotekvogner på Deutsche Bahn, med en liten samling romaner og annen lektyre utvalgt og kommentert av prominente personer (Franzmann, Hasemann og Löffler 1999 s. 488-489).

Ved New York Public Library ble det i 2011 gjennomført et spesielt skrive- og bokprosjekt: “As part of the centennial celebration, 500 people spent the night in the library’s Stephen A. Schwarzman Building on Friday finding clues as part of a scavenger hunt designed by game developer Jane McGonigal and collectively writing a 600-page book in a single night. [...] a book that will be kept in the permanent collection of the New York Public Library [...] McGonigal, author of “Reality is Broken” and developer of several alternate-reality games, spent the past six months designing the game for Friday night’s hunt. The object of the game, which is called “Find the Future,” is to locate 100 “artifacts” that have been selected from the libraries archives and use the information unlocked with each object to write about the future. As part of Friday night's scavenger hunt, McGonigal tasked the 500 participants with collectively writing and publishing a 600-page book based on these artifacts that would be bound on-site by a book-binder using a medieval technique of sewing pages of the book together. Once the book was put together, participants were expected to sign it, and the book would be entered into the library’s permanent collection. While the group managed to complete all 100 “quests” and write all 100 chapters of the book, they fell short of having the book bound. Technical printing snafus prevented the bookbinder from getting the job completed by morning. [...] The hunt itself required participants to use a mobile app downloaded onto their smartphones to find the objects in the library. And then using a QR reader, they were able to use their smartphones to discover additional information about the objects that they would use to fulfill their other task of the evening: writing the 600-page book that was due by the end of the night. Each object was supposed to make up a chapter of the book, so participants, who were divided into squads of about seven people, were tasked with selecting an

object and chapter to write about.” (<http://www.cnet.com/news/night-at-the-new-york-public-library/>; lesedato 26.05.14)

“Three years ago the basic idea of the Demotek was plain and simple: to create opportunities for young people to realise and submit their own cultural products. Giving these products the necessary coverage was not the easiest of tasks, but something happened when libraries were taken on as partners. The reason for such a collaborative venture became clear when one of the project delegates showed concern about the cutbacks of media acquisitions facing libraries, so “why not let people submit their own work”? [...] From modest beginnings as a minor project with five Demoteks [i Sverige], initiated by Reaktor Sydost, a resource centre for filmmaking and young communication in the Swedish counties of Kronoberg, Kalmar and Blekinge, there are today over sixty Demoteks across the country, from Ystad in the south to Luleå in the north. The Demotek framework is that of a delivery and lending station of personal creations. But most Demoteks arrange gigs, workshops, exhibitions and screenings.” (Ida Qvarnström i <http://slq.nu/?article=challenging-the-libraries-the-demotek>; lesedato 21.05.14)

Demotek-prosjekter “has invited young people to the library offering them an opportunity to teach the library staff about their ‘digital everyday reality’. This has been much appreciated and not just on a technical level but as an attempt to reduce the gap between generations. A bonding process appears, mutual understanding and the ability to sit down together and enjoy each other’s company in laughter and learning. [...] Let the entrepreneurial spirit into the library! [...] The Demotek is also a physical entity (though the online catalogue lends it a digital aspect as well) because it needs to be. And all those gigs, workshops, exhibitions and everything submitted by young people since the beginning speak volumes about the need of the physical aspect despite the digital age we live in.” (Ida Qvarnström i <http://slq.nu/?article=challenging-the-libraries-the-demotek>; lesedato 21.05.14)

“[F]ormålet med Menneskebiblioteket at understøtte dialog mellem folk med forskellige baggrunde. Målet er at få hooliganen til at snakke med feministen, politimanden med graffitimaleren og den konventionelle svineavler med den idealistiske veganer. Det kan biblioteket gøre, fordi det i stedet for bøger låner mennesker ud. Menneskebiblioteket blev udviklet af foreningen Stop Volden. Det var en græsrodsorganisation, der blevet stiftet umiddelbart efter et meningsløst knivoverfald i det københavnske natteliv i 1993. En præmis for foreningen var, at mennesker, der kender hinanden, er mindre tilbøjelige til at være voldelige over for hinanden. [...] I dag er Menneskebiblioteket blevet et globalt fænomen, der har sin egen hjemmeside (www.humanlibrary.org). Her fremgår det, at der har været afholdt Menneskebiblioteker i over 40 lande.” (Rasmussen 2016 s. 153)

“Menneskebiblioteket er et interaktivt bibliotek hvor du kan låne et menneske på samme måde som du låner en bok på biblioteket. I “boksamlingen” finder du levende mennesker vi ofte har fordommer mot. Menneskebiblioteket er for deg som

vil lære mer om mennesker du sjelden har kontakt med – men som vi ofte har mange meninger om. [...]

Hva lurer du på?

- Kan man oppdra barn når man er blind?
- Hvordan er det å komme til Norge som flyktning?
- Kan en HIV-positiv jobbe i barnehage?
- Når skjønner man at man er homofil?
- Blir man deprimert av å sitte i rullestol?
- Er det fælt å bo på asylmottak?
- Hva tror Bahaier på?
- Og hvordan er det egentlig med denne hijaben?

Blant bøkene i Menneskebiblioteket finner du for eksempel homofile, muslimer, hiv-positive, personer med spiseforstyrrelser, blinde, rullestolbrukere, asylsøkere og flyktninger. I Menneskebiblioteket får du møte dem ansikt til ansikt og spørre dem om alt du er nysgjerrig på! Menneskebiblioteket er en unik måte å lære på og passer like godt for skoleelever og konfirmanter, som for arbeidstagere og ledere. Spesielt interessant er Menneskebiblioteket i HR [human resources] og personalpolitikk-sammenheng. Fordi deltagelse i et Menneskebibliotek krever en viss modenhet og evne til refleksjon, har vi satt en nedre aldersgrense på 15 år.” (<https://www.folkehjelp.no/Vaart-arbeid/Flyktning-og-integrering/Kurs-og-metoder/Menneskebiblioteket>; lesedato 05.01.17)

På Drammensbiblioteket deltok i 2016 pensjonister i prosjektet “Lyst på livet”, der de reflekterte over vaner og mønstre i sin hverdag og fikk inspirasjon til å prøve ut forandringer. De eldre samtalte om sikkerhet og trygghet, helse og medisiner, sosialt nettverk, mat og drikke, fysisk aktivitet m.m., der målet var å gjøre hverdagen bedre for deltakerne (<https://www.drammen.kommune.no/no/Tjenester/Helse/Larings--og-mestringssenteret/Kurstilbud1/Lyst-pa-livet--Gruppetilbud-pa-Drammensbiblioteket/>; lesedato 17.11.16).

Mange bibliotek står utsatt til når politikere må stramme inn sin bys eller kommunes budsjett. I 2010-11 pågikk det i Storbritannia en politisk kamp mot nedlegging av bibliotek i forbindelse med økonomiske nedskjæringer på både nasjonalt og lokalt nivå. På nettstedet Voices for the Library kunne bibliotekarere fortelle om sitt arbeid og hvorfor det er viktig, og vanlige folk kunne fortelle hva biblioteket betyr for dem. En av deltakerne på nettstedet skrev: “It is a government conspiracy to dumb the nation down. Making many people illiterate and unable to educate themselves against any government takeover. Our future and our freedom is in danger, we are losing the liberty to educate ourselves and learn. A dumb nation is an easily led one.” En annen svarte: “You are absolutely right. In the mid-19th century Tory politicians adamantly opposed the provision of public libraries on the grounds that books would enable working class people to gain knowledge and learning, thus bettering themselves and making them harder for governments to

control. I would suggest that mindset lurks just beneath the surface in many Tory minds. Closing libraries is a national disgrace.” (lesedato 31.03.11)

En amerikansk bibliotek-blogg (<http://www.pio.ala.org/>) hadde 22. september 2011 denne lista over “Why We Need Libraries”:

“- Libraries are a place for education and self-help. Because they bring access to all, they bring opportunity to all.

- According to the most current data available from the National Center on Education and Statistics, Americans visit libraries almost 1.4 billion times and check out almost 2 billion per year.

- Libraries are America’s great information equalizers – the only place people of all ages and backgrounds can find and freely use such a diversity of resources, along with the expert guidance of librarians.

- Libraries are unique in that they offer lifelong learning – and welcome everyone from preschool age to well beyond retirement age.

- Libraries are part of the solution when a community is struggling economically. From free access to books and online resources for families to library business centers that help support entrepreneurship and retraining, libraries support lifelong learning.

- Many libraries nationwide design and offer programs tailored to meet local community economic needs, providing residents with guidance (including sessions with career advisers), training and workshops in resume writing and interviewing, job-search resources, and connections with outside agencies that offer training and job placement.

- Libraries don’t just offer the hardware, but we offer the expertise of librarians in helping teach people how to use the Internet and find the information they need quickly.

- While Google can give you 50,000 responses to your inquiry, your librarian can help you find the one answer you need.”

Det har blitt hevdet at det er en trussel mot folkebibliotekene som offentlige institusjoner at kulturtilbud blir stadig mindre knyttet til bøker og lesing (Arot, Bertrand, m.fl. 2011 s. 89). Og etterspørselen etter bøker til låns minker. I Vesten har mange sterk nok kjøpekraft til å kjøpe i bøker de ønsker i bokhandelen framfor å låne dem. Men folkebibliotekenes eksistens trenger ikke lenger være basert på etterspørsel etter bøker (Arot, Bertrand, m.fl. 2011 s. 107), og det bør ikke være et “bokmuseum” (Arot, Bertrand, m.fl. 2011 s. 109).

“500 000 reklameinnstikk er på vei til utvalgte britiske bibliotek, der de skal plasseres på innsiden av bøkens omslag. Og om noen år må du låne med deg reklame hjem fra alle britiske bibliotek. For hver reklame som havner i en bok, får bibliotekene småpenger de kan bruke til å ruste opp et offentlig tilbud med sterke forfallstendenser.” (*Dagbladet* 12. november 2007 s. 42)

En spørreundersøkelse gjennomført i Mesa County i Colorado i USA i 2003, angående finansieringen av et nytt folkebibliotek, resulterte i svar som dette: “Nå med Internett synes jeg at bibliotekene er i ferd med å bli dinosaurer”. Lignende uttaler har kommet i senere amerikanske undersøkelser om finansiering av bibliotek, og i en fransk undersøkelse (Arot, Bertrand, m.fl. 2011 s. 107-108).

En av folkebibliotekets sentrale oppgaver er å drive litteraturformidling. Se <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/formidling.pdf>

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>